

DOI: 10.5281/zenodo.1326491
UDC Classification: 330.3:658
JEL Classification: M4

ORGANIZATIONAL ASPECTS OF IMPLEMENTATION EVALUATION OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Iryna Ya. Kvach
*Odessa Institute of Finance of the Ukrainian State University of Finance and International Trade,
Odessa, Ukraine*
ORCID: 0000-0001-8466-627X
Researcher ID: N-7800-2018
Email: Ikvach1994@gmail.com
Received 3.05.2018

Системі господарювання суб'єкта властиві власні підпорядковані інтереси, які перебувають у взаємозалежному взаємозв'язку з конкурентним середовищем, що здійснює дестабілізуючий вплив на функціонування підприємства і вимагає «системного підходу» для вирішення задач динамічного розвитку. Оцінку економічної безпеки підприємства необхідно здійснювати виходячи з його спроможності до ефективного використання потенціалу; стратегічних перспектив розширення діяльності; можливостей збереження отримуваних результатів на основі взаємоузгодженого управління; стійкості позиції підприємства та варіантів виходу на нові щаблі розвитку. Заходи управління підприємством, в тому числі направлені на оптимізацію затрат, залежать від достовірності та своєчасності проведення оцінки економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Функціонування підприємства як складної ризикової та динамічної соціально-економічної системи залежить від досягнення власної мети діяльності, в рамках перебування суб'єкта господарювання в стані економічної безпеки та захищеності, що забезпечує його розвиток. Питання оцінки рівня економічної безпеки розглядалося багатьма вченими: Дикань В.Л. [4], Ільяшенко С.Н. [5], Єрмолаєв П.В. [6], Єфімова Г.В. [12], Отенко І.П. [13], Дьяченко О.А. [14], Козаченко Г.В. [19] та інших, більшість з яких вчених пропонують використовувати алгоритм для здійснення оцінки, який включає визначення показників, індикаторів, що здійснюють найбільший вплив та на їх основі формування моделі оцінки.

Однак не існує єдиного підходу, який би давав можливість всеохоплюючого аналізу економічної безпеки підприємства. Існують особливості діяльності кожного окремого суб'єкта господарювання, які впливають на результати аналізу. Мета та стратегія розвитку також є індикатором для визначення ефективності.

Квач І.Я. Організаційні аспекти здійснення оцінки економічної безпеки підприємств. Оглядова стаття.

У статті виділено основний показник, який об'єктивно відображає досягнення мети діяльності підприємством, а також визначено об'єктивні та суб'єктивні фактори впливу на економічну безпеку підприємства. Проведено аналіз найбільш розповсюджених підходів щодо оцінки економічної безпеки підприємства, який дозволив визначити спільні характерні риси та запропонувати на їх основі власний комплексний підхід з виділенням найвпливовіших аспектів, що потребують уваги під час його реалізації. Зазначено, що за результатами оцінки має здійснюватися стратегічне управління, на яке впливають структурні та функціональні фактори. Стратегічний підхід до управління дозволяє своєчасно виявляти дестабілізуючі елементи впливу та приймати реактивні заходи протидії.

Ключові слова: оцінка економічної безпеки підприємства, підходи до здійснення оцінки, діагностика стану, індикатори, стратегія розвитку

Kvach I.Ya. Organizational aspects of implementation evaluation of enterprise economic security. Review article.

In the article, one factor is highlighted before others as the most objective indicator of goal achievement by an enterprise, also identified objective and subjective elements of influence on economic security of an enterprise. An analysis of the most widely spread approaches of enterprise economic security has been made, which allowed to define the common outstanding characteristics and offer on their basis own complex approach with an outline of the most substantial aspects, which are demanding attention during its realization. It has been remarked that based on results of evaluation, strategical management should be implemented, on which different strategical and functional factors play impact. Strategical approach to management allows define destabilizing elements of influence in proper time and enact reactive measures of counteraction.

Keywords: evaluation of enterprise economic security, approaches to evaluation implementation, diagnostic of a state, indicators, strategy of development

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Наявність значної кількості підходів не надає відповіді на питання про те, як має здійснюватися оптимальна оцінка, за результатами якої підприємство може скоригувати власну діяльність та отримати бажані результати. Вчені окреслили можливі варіанти здійснення оцінки, але не надали відповідь стосовно індивідуалізованого підходу відповідно до вимог підприємства.

Метою статті є визначення аспектів, якими підприємство необхідно керуватися при здійсненні оцінки та формування підходу, що

дозволить більш уніфіковано підійти до вимог здійснення аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Оцінка діяльності підприємства здійснюється з певної позиції, що береться за основу для визначення здатності підприємства для існування, ефективного функціонування та динамічного розвитку. Управлінські системи формуються в рамках забезпечення виконання основної функціональної мети підприємства, яка визначає результативність виконання інтересу, задля якого воно безпосередньо розпочало свою діяльність.

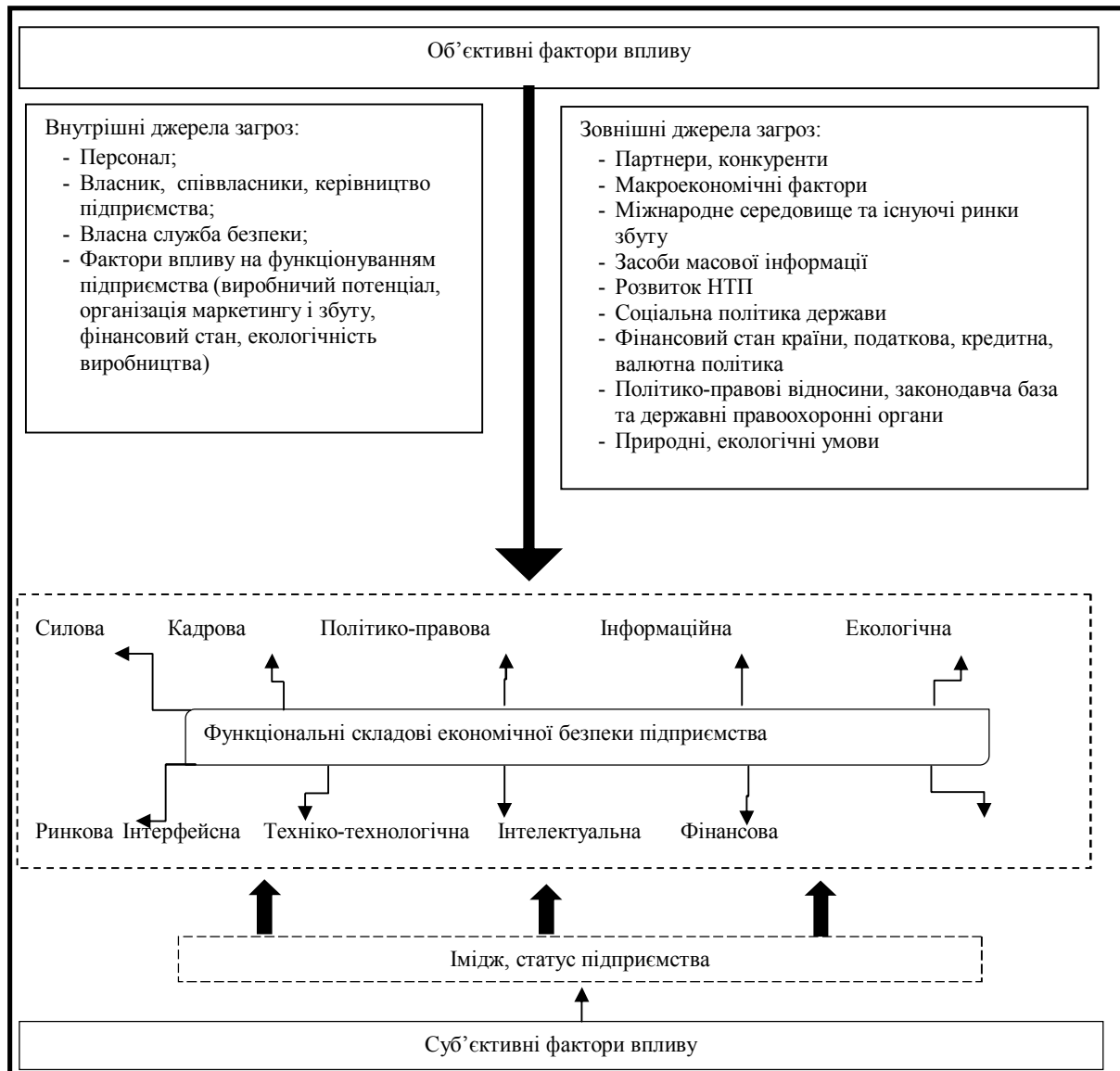

Рис. 1 Об'єктивні та суб'єктивні фактори впливу на економічну безпеку підприємства

Джерело: власна розробка автора

В рамках власних досліджень науковці виділяють різні підходи до стратегії, в центрі якої знаходиться максимізація вартості акціонерів, якість продукції, кінцевий споживач, управлінські

процеси, інновації, людський капітал, інформація, організаційні структури тощо. Однак, жодний з напрямів не дає всеохоплюючого рішення стосовно розробки стратегії [3].

Таблиця 1. Теоретичні підходи до оцінки економічної безпеки підприємства

Підхід	Джерело та зміст підходу	Автор підходу
1	2	3
Індикативний	Інтегральний показник економічної ефективності системи ЕБП є досягнення планового рівня розвитку підприємства за всіма параметрами в найбільш раціональний спосіб. І в цьому сенсі завдання ЕБП цілком тотожні завданням інших структурних підрозділів підприємства.	Тумар М.Б. [2]
	Аналіз безпеки підприємства проводиться на основі: горизонтального аналізу; вертикального структурного аналізу; порівняльного аналізу; аналізу коефіцієнтів; інтегральний аналіз по методиці корпорації «Дюпон», система SWOT-аналізу, об'єктно-орієнтована система інтегрального аналізу формування чистого прибутку підприємства розроблена фірмою «Модернсофт», система портфельного аналізу	Бланк І.А. [3]
	Пропонує використовувати для аналізу підприємства два фактори: його потенціал та конкурентоспроможність. Розроблена система показників, їх вагомих коефіцієнтів дозволяє провести сукупний розрахунок коефіцієнту оцінки рівня економічної безпеки, який приймає наступний вигляд: $K = 0.127 * K_{\text{з}} + 0.076 * K_{\text{и}} + 0.191 * K_{\text{п}} + 0.096 * K_{\text{у}} + 0.127 * K_{\text{р}} + 0.383 * K_{\text{о}}$ де $K_{\text{з}}$ – показник ефективності використання потенціалу підприємства; $K_{\text{и}}$ – показник, який відображає рівень інноваційного розвитку; $K_{\text{п}}$ – показник конкурентоздатності продукції та послуг; $K_{\text{у}}$ – показник успішності; $K_{\text{р}}$ – показник конкурентоздатності підприємства; $K_{\text{о}}$ – показник відновлюваності основних фондів	Дикань В.Л. [4]
Ресурсно-функціональний	Для оцінки економічної безпеки підприємства виділяє складові: (фінансова, ринкова, інтерфейсна, інтелектуальна, кадрова, технологічна, правова, екологічна та інформаційна, силова) з рядом критеріїв та показників їх оцінки, які в комплексі створюють умови для стабільного функціонування та розвитку. Показник рівня економічної безпеки підприємства в цілому пропонується визначати таким чином: 1. Перевести в відносну величину показники рівня економічної безпеки за формулою: $O_i = \frac{1}{N_i} * n_i$ де O_i – відносна оцінка i -ї складової економічної безпеки підприємства; N_i - кількість рівнів i -ї складової економічної безпеки; n_i – номер розрахованого рівня безпеки. 2. Визначити вагомості V кожного з компонентів економічної безпеки. 3. Розрахувати інтегральну оцінку економічної безпеки як середньозважену складових. Чим вона буде ближче до одиниці, тим вище рівень економічної безпеки.	Льяшенко С.Н. [5]
	Визначає рівень економічної безпеки на основі оцінки ступеня використання ресурсів підприємства за кожною функціональною складовою $ES = 0,28 F + 0,14 L + 0,14 T + 0,11 P + 0,11 I + 0,11 E + 0,11 S$ де: F – середній бал оцінювання фінансової складової економічної безпеки підприємства; L – середній бал оцінювання інтелектуальної і кадрової складових економічної безпеки підприємства; T – середній бал оцінювання техніко-технологічної складової економічної безпеки підприємства; P – середній бал оцінювання політико-правової складової економічної безпеки підприємства; I – середній бал оцінювання інформаційної складової економічної безпеки підприємства; E – середній бал оцінювання екологічної складової економічної безпеки підприємства; S – середній бал оцінювання силової складової економічної безпеки підприємства. За даної моделі пропонується визначати п'ять рівнів економічної безпеки підприємства.	Єрмолаєв П.В. [6]
Експертний	Виділяє внутрішні та зовнішні складові економічної безпеки підприємства, внутрішні пропонує оцінювати на основі вже розробленого вченими інструментарію, оскільки інформація стосовно індикаторів не є обмеженою, а зовнішні складові – інтерфейсну, політико-правову та ринкову безпеку пропонує діагностувати на основі експертних оцінок з побудовою матриць в результаті складання анкет-опитувальників.	Сак Т.В. [7]
Економіко-математичний	Модель оцінювання рівня економічної безпеки в умовах невизначеності вихідних даних заснована на інтегральній моделі оцінювання операцій над інтервальними числами з використанням радіальних метричних діаграм, що дозволяє адекватно оцінювати отримувані підприємством результати	Варганян В.М. [8]
Інтегральний	Пропонують розрахунок інтегрального показника в результаті оцінки впливу окремих індикаторів з позиції аналізу факторів на трьох рівнях фінансових відносин: держава, регіон, підприємство.	Медведева І.Б., Погосова М.Ю. [9]
Матричний	Застосування матричного підходу передбачає здійснення декількох етапів: - проведення оцінки діяльності підприємства, виявлення загроз, які здійснюють вплив; - розробка системи індикаторів, які дозволять вчасно виявляти зміну показників в статичній та динамічній; - групування індикаторів в сукупній матриці, що дозволять здійснити оцінку окремих складових економічної безпеки - інтерпретація отримуваних результатів з побудованих матриць та отримання узагальненої характеристики стану економічної безпеки.	Козаченко Г.В. [10]
Підхід, на основі оцінки ризику / ймовірності банкрутства	Формування узагальненого показника економічної безпеки за результатами проходження наступних етапів: - визначення індикаторів, які здійснюють вплив, проведення їхньої оцінки з позиції ймовірності прояву та експертної оцінки; - на основі вагомості впливу кожного індикатора взятого в аналіз, відповідно з урахуванням розроблених коефіцієнтів виводиться інтегральний показник економічної безпеки.	Доценко І.О. [11]

Продовження таблиці 2

1	2	3
Комплексний	Виділяє перелік функціональних складових, відповідно до яких необхідно здійснювати діагностику: техніко-технологічна, фінансова, виробнича та організаційна структура, інтелектуально-кадрова та силова складові, інформаційна, екологічна, політико-правова та ринкова. На основі розробленої системи показників, ступеня їх впливу, тобто коефіцієнтів відбувається визначення загального показника економічної безпеки. Відповідно до рівнів економічної безпеки, їх лінгвістичної оцінки здійснюється вибір стратегії розвитку підприємства.	Сфімова М.В. [12]
	Запропонований методичний підхід спрямований на оцінку рівня економічної безпеки розвитку підприємства за критеріями значущості факторів та типом їх змін. Система показників оцінки рівня економічної безпеки в процесах розвитку підприємства сумарно представляє собою 40 показників та включатиме наступні: - Показники стійкості фінансово-економічного стану підприємства; - Показники ефективності діяльності; - Показники результативності інвестиційно-інноваційної діяльності – підприємства; - Показники ефективності виробничого потенціалу; - Показники ефективності інтелектуально-кадрового потенціалу.	Отенко І.П., Яртим І.А. [13]
	Узагальнена модель негативного впливу факторів зовнішнього середовища на безпеку підприємств дозволяє створити передумови для економічного виживання за умов ринкових відносин та євроінтеграції з виявленням та нейтралізацією загроз економічній стабільності підприємства, що і є суттю діяльності щодо забезпечення економічної безпеки інноваційно-орієнтованих підприємств, тобто забезпечення стану їх стабільної діяльності, за якого реалізуються програми, забезпечується прибуток і захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників.	Дьяченко О.А., Артеменко Л.П. [14]
	Для визначення стану економічної безпеки здійснено оцінку за показниками таких складових як організаційно-управлінські, фінансово-аналітичні, ринкові та торговельні бізнес-процеси. Сумарний інтегральний показник за результатами використання розробленої шкали дозволяє характеризувати стан економічної безпеки. Дана методика може застосовуватися лише для торговельних підприємств, що являється обмеженням моделі. Окрім того, вона прив'язана до специфіки регіону та проміжку часу, що аналізується. Оскільки, об'єктом аналізу виступали підприємства різного розміру, конкурентної спроможності, відмітимо об'єктивність аналізу. Кореляційно-регресивна модель, розроблена за результатами дозволяє визначити найбільш впливові показники та необхідність їхнього корегування	Кокнаса М.О. [15]
Системний	Дозволяє виявляти причинно-наслідкові залежності та виявляти сторони діяльності підприємства, що потребують заходів впливу. Здійснюється аналіз складових економічної безпеки підприємства (трудових ресурсів, фінансових ресурсів, матеріальних та нематеріальних ресурсів, маркетингу, управління, виробництва (торгівлі) за групою показників, а саме обсягу, структури, динаміки, співвідношення та ефективності. За результатами діагностики формуються інтегральний показник економічної безпеки. Цей комплекс є всеосяжним підґрунтям для розробки стратегії господарської діяльності підприємства та ефективного управління.	Фролова Л.В. [16]
	Запропоновано для аналізу використовувати три підсистеми: безпека виживання, рівень ефективності, рівень конкурентного розвитку, які включають один одного, тобто найширшим буде підсистема третього рівня. Для кожного з рівнів пропонуються використовувати власну множину показників та методику оцінювання.	Пилипенко Н.М. [17]
Програмно-цільовий	Багаторівнева інтеграція показників з використанням методів економіко-математичного моделювання. Виділення групи показників, що виступають індикаторами для характеристики стану економічної безпеки.	Васильців Т.Г. [18]

Джерело: складено автором за матеріалами [2-18]

Основну ціль діяльності підприємства також пов'язують з її направленістю на підвищення добробуту його власників, що підтверджується діяльністю сучасних світових компаній, які ставлять за стратегічну мету забезпечення безперервного росту вартості підприємства на ринку.

Ріст цієї вартості забезпечується максимізацією прибутку підприємства, оптимізацією трансакційних та інших видів затрат, збільшенням обсягів продажів, формуванням конкурентної переваги, покращенням іміджу та організаційної культури, тобто забезпечуючи комплексне ефективне гармонізоване функціонування всіх служб, направлених на здійснення фінансової, маркетингової, виробничої, інвестиційної, інноваційної діяльності.

Конфлікт інтересів, який існує між власником та менеджером підприємства, проявляється в заінтересованості останніх в стабільному ріст

власного заробітку уникаючи при цьому ризикові рішення, що можуть поставити під загрозу їх матеріальне положення. Показником, який буде виконувати контрольну функцію для власників, є співвідношення ринкової вартості підприємства до його активів, що дозволить здійснювати моніторинг діяльності менеджерів.

Тому модель максимізації ринкової вартості підприємства буде найкраще реалізовуватися підприємством з метою забезпечення безпечного власного функціонування.

Оцінка економічної безпеки дозволяє встановити стан справ на підприємстві, наскільки ефективно воно протидіє загрозам, що пов'язані з його внутрішньою та зовнішньою діяльністю, враховуючи всі їхні аспекти та особливості. Проводиться кількісна та якісна оцінка, що націлена на визначення результативності діяльності внаслідок понесення затрат

об'єктивного (матеріали, сировина, обладнання, електроенергія, праця тощо) та суб'єктивного характеру (імідж, статус підприємства).

З приводу оцінки економічної безпеки необхідно зазначити, що показником ефективності не завжди буде підрахунок сумарної величини затрат, що вдалося уникнути або максимальної віддачі від фіксованого ресурсу, а загальне забезпечення стабільного функціонування підприємства уникаючи появу впливу загрозливих чинників.

Тобто, безпека підприємства має плануватися як результат, необхідний для ефективного його функціонування і оцінюватися буде досягнення запланованих показників, що відображають бажаний стан суб'єкта господарювання.

Якщо розглядати економічну безпеку як постійний сталий стан, то відсутність руху та абсолютну стабільність забезпечує комплексний сумарний показник всіх індикаторів впливу, який дорівнює нулю [1].

$$\sum_i F_i = 0 \quad (1)$$

Передує здійсненню оцінки визначення складових економічної безпеки підприємства, що складають об'єкт дослідження, до яких відносять: силова, ринкова, інформаційна, інтерфейсна, кадрова, фінансова, екологічна, правова, технологічна, інтелектуальна та політико-правова.

В економічній літературі застосовують різні за змістом підходи, що характеризують суть поняття оцінка економічної безпеки та визначають складові, що підпадають під об'єкт оцінювання.

Для оцінки економічної безпеки в науковій літературі використовують різні за змістом підходи:

1. Ресурсно-функціональний (комплексний) – інтегральна оцінка формується на основі розрахунку середньозваженого значення складових системи економічної безпеки. В результаті реалізації даного підходу створюється можливість визначення найслабкіших сторін роботи підприємства завдяки інтерпретації отримуваних показників.

Недоліком даного підходу є його направленість на максимізацію отриманого результату – ресурсу, на основі статистичних методів оцінки, використовуючи математичну формалізацію, нівелюючи при цьому властивість оцінки рівня економічної безпеки як комплексного показника результатів діяльності підприємства [19].

2. Індикаторний (пороговий) – здійснення оцінки рівня економічної безпеки на основі порівняння фактичних значень взятих в розрахунок показників з нормативними (граничними), досягнення яких заплановано забезпечить ефективність роботи підприємства. Ускладняється реалізація даного підходу необхідністю обрання певного кола індикаторів, які будуть взяті в розрахунок, а також суб'єктивністю встановлення їх порогових значень [20].

3. Підхід, на основі оцінки ризику / ймовірності банкрутства – здійснюється на основі розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості, включає в себе різні підходи розроблені в результаті вітчизняного та світового досвіду (модель Альтмана, модель Бівера, модель Ліса, модель Тафлера тощо).

4. Економіко-математичний – окремі фактори вводяться в єдину оцінювальну модель для проведення аналізу в єдиній аналітичній системі і формування прогнозів при розвитку різних сценаріїв при зміні значень різних показників. Приведення до єдиної універсальної моделі викликає складність і отримувани результати не являються абсолютно об'єктивними.

5. Програмно-цільовий – базується на попередній розробці програми діяльності підприємства і здійснення оцінки виконання неї на основі інтерпретації отримуваних показників, їх інтеграції та визначенням вагових коефіцієнтів впливу. Даний метод в деякій мірі об'єднують з експертним для інтерпретації окремих показників та економіко-математичним [18].

6. Експертний – використання експертних оцінок для визначення ймовірності виникнення та масштабів наслідків загроз, які виникають в процесі діяльності підприємства.

7. Інноваційний – розроблений І.В. Кривов'язюком на основі застосування графічної моделі К-маятника, який дозволяє визначати стан економічної безпеки підприємства, відповідно до класифікації запропонованої автором, яка включає як позитивні, так і негативні стани залежно від того в який бік вийшло підприємство зі стану рівноваги [21].

8. Матричний – застосовується, коли виникають труднощі з застосування методу моделювання. Алгоритмізація оцінки дозволяє більш структурно підійти до аналізу, але основним недоліком підходу є спрощення та узагальнення об'єкта оцінки. Одна матриця дозволяє оцінити лише одну сторону діяльності підприємства та виявити загрози, які здійснюють прямий чи опосередкований вплив. Тому існує необхідність розробки та впровадження декількох видів матриць, які в сукупності дозволять отримати більш цільну картину (SWOT аналіз; матриця BCG; Матриця конкурентних стратегій М. Портера; матриця McKinsey; матриця Shell; матриця Мак Нейма).

9. Системний підхід – полягає у виявленні сукупності вагомих елементів структури економічної безпеки та системи взаємозв'язків між ними. Виявляє не лише фактори загрозливого впливу, але й ті, що сприяють розвитку та розкриттю потенціалу діяльності господарюючого суб'єкта. Заважає ефективній імплементації підходу складність обрання показників, які є вагомими для розвитку досліджуваної галузі відповідно до специфіки діяльності підприємства.

Аналіз численних підходів свідчить про наявність обмежувальних характеристик при

практичному застосуванні відокремлено від інших кожного з них. Необхідно застосовувати їх у комплексі, відповідно до мети діяльності підприємства, специфіки діяльності, мети, задачі економічної безпеки. Однією з проблем, яка виникає при запровадженні того чи іншого підходу є вибір показників, які найбільш точно

охарактеризують стан економічної безпеки. Не всі показники є об'єктивними, особливо ті, що стосуються конкурентів та потребують подолання перешкоди в закритості інформації.

Можна виділити декілька проблемних питань, з якими стикаються при розробленні методичного підходу для оцінки економічної безпеки.

Рис. 2. Аспекти оцінки економічної безпеки підприємства

Джерело: власна розробка автора

Перш за все, базисом для оцінки не можуть виступати відокремлено зовнішні показники діяльності з розробленою системою індикаторів, оскільки нівелюється спрямованість діагностики на формування узагальненого інтегрального показника економічної безпеки. Об'єктом дослідження для визначення досягнення мети діяльності має бути показник вартості підприємства, як це було зазначено за результатами дослідження раніше. Тому інформація для оцінки має формуватися як з внутрішніх, так і зовнішніх джерел, даних фінансового та управлінського обліку.

Наступним аспектом, на якому варто зосередити увагу при проведенні оцінки є нерозривність процесів, що відбуваються між складовими економічної безпеки, їх взаємодія. Тому об'єктом дослідження також мають стати динамічні взаємозв'язки складових.

Економічна безпека при проведенні аналізу не може розглядатися як сталий та абсолютний показник, вона перебуває в постійній динаміці та за результатами її дослідження виявляються фактори як дестабілізуючого впливу, так і внутрішнього потенціалу та перспективного розвитку.

Результати аналізу мають відповідати критерію об'єктивності, а рішення, що на його

основі формуються – реалістичності в плані досягнення на основі ймовірності досягнення поставлених цілей. Саме тому, показник рівня економічної безпеки має бути не завищеним та не заниженим, відповідати вимогам зовнішнього середовища та можливостей підприємства.

Шанк Дж., Говиндараджан В. у власному дослідженні стверджують, що наступним кроком в управлінні підприємством за результатами оцінки є стратегічне управління [22].

Традиційно облік та аналіз затрат здійснюється для оцінки фінансового впливу реалізації альтернативних управлінських рішень. Основна відмінність стратегічного підходу обліку затрат є комплексний аспект їх аналізу в рамках виконання обраної підприємством стратегії розвитку – безперервного циклічного процесу, який включає необхідність включення методів контролю за виконанням тактичних дій.

Виділяють чотири стадії в функціонуванні підприємства, які включають управлінські рішення стосовно затрат.

Облік затрат не є засобом досягнення успіху в бізнесі, однак формувати висновки стосовно методів та засобів обліку можна на підставі їх впливу на результат діяльності та економічну безпеку підприємства.

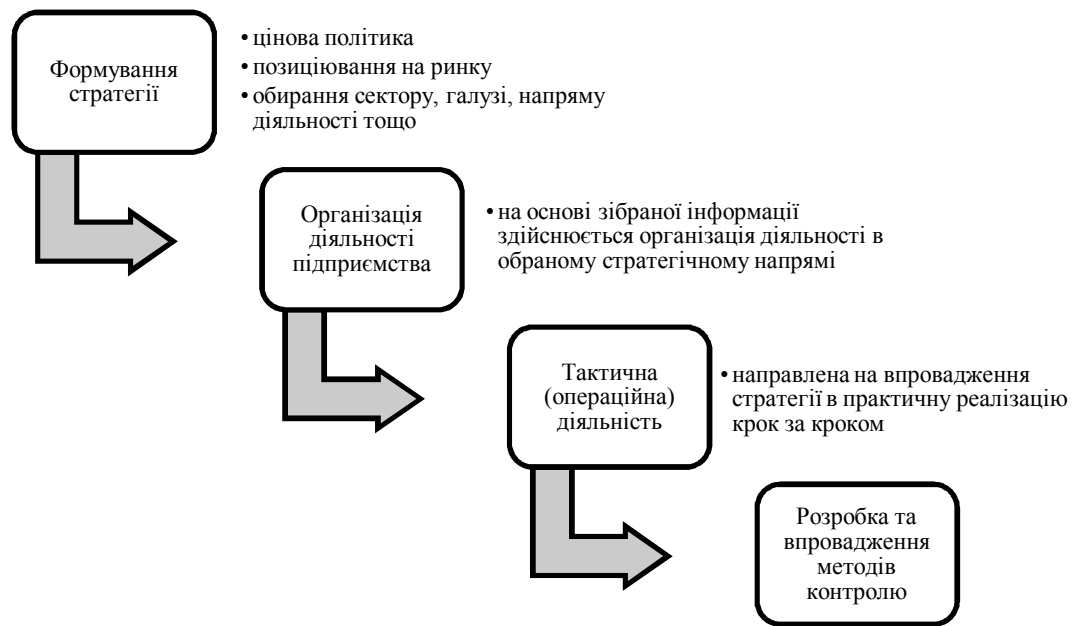

Рис. 3. Процес управління бізнесом

Джерело: складено автором за матеріалами [22]

Стратегічне управління затратами включає три складові: концепція ланцюжку цінностей, стратегічне позиціонування, аналіз визначаючих затрати факторів, які дозволяють отримати інформацію стосовно затрат під різним кутом розгляду і сформуванню комплексну картину для прийняття рішення.

Портер (1985 рік) сформував ланцюжок цінностей як концепцію, що визначає всі процеси, які впливають на формування вартості продукту як внутрішніх, так і зовнішніх, — закупка сировини, виробництво, постачання готового продукту. [23] Дана концепція на відміну від інших дозволяє проаналізувати як вплине зміна підходу щодо управління затратами на зовнішніх контрагентів, наприклад:

- перехід до концепції «точно в строк» (Just in Time) не завжди принесе позитивний результат компанії. Для прийняття рішення необхідно налагодити завчасну систему попередження власних постачальників сировини та визначити їхні можливості швидкого реагування на запити поставок, інакше через брак ресурсу вони будуть збільшувати ціни;
- втрата контакту зі споживачем після реалізації готового продукту також негативно позначається на результатах фірми, оскільки ланцюжок вартості продовжує своє формування. Конкуренти можуть запропонувати кращий сервіс, обслуговування, якість та довготривалість використання продукту, і отримати інформацію стосовно цього можливо лише не перериваючи аналіз;
- приймаючи рішення про виробництво продукту під запити споживача необхідно враховувати для визначення рентабельності

постійні та накладні затрати, такі як: необхідність придбання специфічного обладнання або подовження виробничого процесу тощо.

Суб'єкт господарювання планує власну діяльність і хоча систему його розвитку важко узагальнити та привести до єдиного рішення, вперше Портер сформував позицію, що на вибір стратегії впливає концепція, яку обрало підприємство для конкурентної боротьби [23]:

- лідерство на основі низьких затрат;
- диференціація продукції та її якісні властивості, що переважають досягнення конкурентів.

Обрана стратегія розвитку впливає на управлінські рішення та на способи, методи аналізу затрат, які в результаті будуть застосовуватись. Для лідерства на основі низьких затрат з метою обліку та контролю будуть застосовуватись нормативні підходи, стандарт-костінг, аналіз рентабельності, у той же час для підприємства, яке обрало шлях диференціації продукції, розміри затрат не завжди становитимуть основну роль в управлінні, оскільки на розробку нових конкурентних продуктів для отримання бажаних результатів можуть спрямовуватись значні ресурси — матеріальні, технічні тощо.

З позиції економічної безпеки підприємства загрозу для господарюючого суб'єкта становить зростання затрат на етапах реалізації бізнес-процесу, а саме здійснюється: попередження низької якості на етапі розробки; моніторинг рівня якості та оцінка, попередження браку; затрати на виправлення помилок, браку до та після реалізації продукту. Аналіз визначає передові показники, які здійснюють вплив на формування затрат (рис. 4).

Структурні Фактори впливу	Функціональні фактори впливу
<p>✓ зміна в більший бік не завжди несе за собою позитивний ефект</p>	<p>✓ збільшення показника завжди означає покращення діяльності</p>
<p>Масштаб (об'єм інвестицій) Діапазон (ступінь вертикальної інтеграції) Технології Досвід (скільки разів даний процес вже здійснювався раніше) Складність процесу, що потребує реалізації</p>	<p>Рівень залучення робочої сили в процесах вдосконалення процесів на підприємстві Управління якістю Використання потужності підприємства Ефективність відповідно до запропонованих норм Використання контактів з контрагентами</p>

Рис. 4 Фактори, що визначають розміри та характер затрат при плануванні
Джерело: складено автором за матеріалами [22]

Структурні фактори впливу передбачають різний результат в процесі їхньої реалізації, оскільки зростання затрат на їх проведення може бути невиправдано високим. Наприклад, покращення такого показника як досвід може привести до негативних наслідків в тому випадку, коли даних процес втратив свою актуальність і розвиток технологій вимагає впровадження інноваційних процесів. В той же час, функціональні фактори завжди несуть за собою позитивний ефект, тобто їх впровадження означає покращення діяльності.

Висновки

Основою для успішного розвитку, ефективного використання потенціалу підприємством з недопущенням негативного впливу внутрішніх та

зовнішніх факторів є об'єктивно зроблена оцінка діяльності. Вона здійснюється на основі аналізу показників діяльності з використання методології підходів діагностики, яка має відповідати специфіці галузі, поточної ситуації на ринку. Зі застосуванням всіх особливостей оцінки в практичну розробку підходу можна отримати бажаний результат для розробки рекомендацій покращення економічної безпеки підприємства та його стратегії. Рекомендовано проводити подальші дослідження з розширення переліку показників та факторів впливу з розробкою універсальної моделі, яка дозволить на основі об'єктивно встановлених критеріїв визначати найвагоміші та включати в визначення інтегрального показника економічної безпеки підприємства.

Abstract

Enterprise is functioning in a constant changing environment and decisions should have a reactive effect to foresee changes needed before other competitive could implement them to gain profits and obtain customers. Evaluation gives answers about factors that play the greatest role in an organization, their measurement, modifications based on the goals of a business. The aim of the article is to analyze approaches of evaluation and give an answer of the aspects that play the greatest role during it. Economic security definition as a constant stable state of business leads to the conclusion that an enterprise can achieve absolute stability only in case of complex sum indicator of all factors that equals zero. Precede the development of approach for evaluation, the definition of underlying factors, elements of the system of economic security, which are force, market, information, interface, personnel, finance, ecological, law, technological, intellectual, political security. In addition, there are objective and subjective factors that affect economic security: internal and external sources of threat and the economic corporate image of an enterprise. Each market niche has its own specifications that make impact on analyses. Based on literature review we can underline the most commonly used approaches for evaluation: resource and functional, indicating, approach that uses risk evaluation / probability of bankruptcy, economic and mathematical, program-aimed, expert, innovative, matrix and system approach. Each of them has its own distinguished limiting features, because of which the results of analysis do not lead to the best solution of economic security improvement. The most suitable approach is a complex one, which line up indicators, use them based on their level of impact and build up model for implementation. The integral measurement provides figure that is higher than market demands and not higher than real potential possibilities of an enterprise. Strategy is a core of analyses and evaluation, as it underlines areas that need specific attention. Structural and functional factors define the scope and character of costs during planning. The systematic use of aspects defined for evaluation with an orientation on strategy gives demandable result for improvement of performance by following recommendations for economic security achievement.

Список літератури:

1. Піх М.З. Формування економічної безпеки підприємств харчової промисловості. Дис. канд. ек. наук: 08.00.04 / Національний університет харчових технологій. – Київ, 2016. – 318 с.
2. Сумець О.М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека: Навчальний посібник / О.М. Сумець, М.Б. Тумар. – К.: Хай-Тек Прес, 2008. – 400 с.
3. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К.: Эльга, Ника- Центр, 2013. – 776 с
4. Дикань В.Л. Методика экспресс-диагностики экономической безопасности предприятия железнодорожного транспорта / В.Л. Дикань, И.В. Воловельська // Эффективна економіка. – 2016. – №3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=4821>.
5. Ильяшенко С.Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия / С.Н. Ильяшенко // Науч. тр. ДонНТУ. – Донецк, 2002. – № 48. – С. 16-22.
6. Єрмолаєв П.В. Ресурсно-функціональний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства / П.В. Єрмолаєв // Безпекознавство: теорія та практика: матеріали конф. 15.03-15.04.2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://thesis.at.ua/publ/bezpekoznavstvo_teorija_ta_praktika/ermolaev_p_v_resursno_funkcionalnij_pidkhid_do_ocinjuvannja_rivnja_ekonomichnoji_bezpeki_pidpriemstva/4-1-0-153.
7. Сак Т.В. Діагностування рівня економічної безпеки підприємства в умовах обмеженості інформації / Т.В. Сак // Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. – Випуск 3. – С. 404-408 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/vipusk-3-2015/402-sak-t-v-diagnostuvannya-rivnya-ekonomichnoji-bezpeki-pidpriemstva-v-umovakh-obmezhenosti-informatsij>.
8. Варталян В.М. Моделирование экономической безопасности предприятия в условиях неопределенности исходных данных / В.М. Варталян, О.М. Скачков, Д.С. Ревенко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Нові рішення в сучасних технологіях. – Х.: НТУ «ХПІ», – 2013. – № 56(1029). – С. 147-154.
9. Медведєва І.Б. Діагностування безпеки промислового підприємства у трирівневій системі фінансових відносин: монографія / І.Б. Медведєва, М.Ю. Погосова. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2011. – 264 с.
10. Козаченко Г.В. Оцінювання економічної безпеки підприємства: аналіз основних підходів / Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов // Менеджмент безпеки держави, регіону, підприємства: проблеми і виклики сьогодення : кол. моногр. / за заг. ред. З.Б. Живко, І.Г. Бабець. – Львів: Ліга-Прес, 2015. – С. 238-251.
11. Доценко І. О. Формування системи оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням впливу підприємницьких ризиків / І.О. Доценко // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 1. – С. 69-78. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_1_10.
12. Єфімова Г. В. Планування безпечного розвитку підприємства на основі результатів діагностики рівня його економічної безпеки / Г. В. Єфімова, С. М. Марущак // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 3. – С. 43-49. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrch_2013_3_9.
13. Отенко І.П. Оцінювання економічної безпеки в процесах розвитку підприємства / І.П. Отенко, І.А. Яртим // Бізнес Інформ. – 2013. – № 11. – С. 255-261. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_11_43.
14. Дьяченко О.А. Економічна безпека інноваційно-орієнтованих підприємств в умовах євроінтеграції / О.А. Дьяченко, Л.П. Артеменко // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2015. – №12. – С.173-180 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/13940>.
15. Кокнаєва М.О. Оцінка фінансово-економічної безпеки підприємств торгівлі / М.О. Кокнаєва // Журнал європейської економіки: видання Тернопільського національного економічного університету. – 2012. – Том11 (№3). – С.347-357.
16. Фролова Л.В. Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства / Л.В. Фролова, О.В. Роженко // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 3. – С. 199-209. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2016_3_26.
17. Пилипенко Н.М. Економічна безпека як чинник стійкого розвитку підприємства / Н.М. Пилипенко / «Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку»: Матеріали доповідей V науково-практичної конференції з міжнародною участю (1 листопада 2016 р.): Збірник. – Х.: Монограф. – 2016. – 358с. – С. 95-96. Режим доступу: <http://adm.nuph.edu.ua/wpadm.nuph.edu.ua/wpcontent/uploads/2012/11/МакетКонфер-2016-послед.pdf>.
18. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.

19. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення: монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьова, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
20. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств: монографія / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європейського університету, 2004. – 170 с.
21. Кривов'язюк І.В. Інноваційний підхід до оцінювання безпечності функціонування промислових підприємств / І.В. Кривов'язюк // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 3. – С. 83-95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ape_2013_3_10.pdf.
22. Шанк Дж., Говиндараджан В. Стратегическое управление затратами: Новые методы увеличения конкурентоспособности / Дж. Шанк, В. Говиндараджан. – Спб.: Бизнес Микро, 1999. – 272 с.
23. Porter, Michael E., and Victor A. Millar. "How Information Gives You Competitive Advantage." *Harvard Business Review* 63, no. 4 (July–August 1985): 149-160.

References:

1. Pikh, M. Z. (2016). Formulation of economic security of food industry enterprises. Candidate's thesis. Kyiv: National University of Food Technologies [in Ukrainian].
2. Sumets, O.M. & Tumar M. B., (2008). Strategies of a modern enterprise and its economic security. Kyiv: Khai-Tek Pres [in Russian].
3. Blank, Y.A. (2013). Management of financial security of an enterprise. Kyiv: Elga, Nika- Tsentr [in Russian].
4. Dykan, V.L., & Volovelskaya, I.V. (2016). The method of express-diagnostics of economic security of enterprises of railway transport. *Efektivna ekonomika*, vol. 3. Retrieved from <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektivna-ekonomika&s=ua&z=4821> [in Russian].
5. Iljashenko, S.N. (2003). "Components of the enterprises economic security and approaches to their evaluation", *Aktualni problemi ekonomiki*, vol. 3, 12-19 [in Russian].
6. Iermolaiev, P.V. (2013). Resource and functional approach of a scale evaluation of enterprise economic security. *Bezpekoznavstvo: teoriia ta praktyka: materialy konf. 15.03-15.04.2013*. Retrieved from http://thesis.at.ua/publ/bezpekoznavstvo_teorija_ta_praktika/ermolaev_p_v_resursno_funkcionalnij_pidkhdid_do_ocinjuvannja_rivnja_ekonomichnoji_bezpeki_pidpriemstva/4-1-0-153 [in Ukrainian].
7. Sak, T.V. (2015). Diagnostics of the enterprise economic security level with limited information available. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, Vol. 3. Retrieved from <http://global-national.in.ua/vipusk-3-2015/402-sak-t-v-diagnostuvannya-rivnya-ekonomichnoji-bezpeki-pidpriemstva-v-umovakh-obmezhenosti-informatsiji> [in Ukrainian].
8. Vartanian V.M., Skachkov O.M., & Revenko D.S. (2013). Modeling of economic safety in an uncertain input data. *Visnyk NTU "KhPI". Serii: Novi rishennia v suchasnykh tekhnolohiiakh*, Kh.:NTU "KhPI", № 56(1029), 147-154 [in Ukrainian].
9. Medvedieva I. B & Pohosova M.Iu. (2011). Diagnostics of security of industrial enterprise in a three level system of financial relations. Kh.: Vyd. KhNEU [in Ukrainian].
10. Kozachenko, H.V. & Pohorelov, Yu.S. (2015). Assessment of the economic security of the enterprise: Analysis of the main approaches. *Security management of State, Region, Enterprise: challenges and challenges*. Z.B. Zhyvko, I.H. Babets (Ed.). Liha-Pres, Lviv, Ukraine. Retrieved from <http://reposit.pntu.edu.ua/handle/PoltNTU/1301> [in Ukrainian].
11. Dotsenko, I.O. (2017). Forming of evaluation system of the level of economic security of enterprise taking into account entrepreneurial risk. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho un-tu. Serii: Ekonomika*, vol. 18, no 1, pp. 69-78. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vonu_econ_2013_18_1_10.pdf [in Ukrainian].
12. Iefimova, H.V. & Marushchak, H.V. (2013). Planning of secure development of an enterprise based on the results of the level diagnostic its economic security. *Ekonomika: realii chasu.*, № 3, 43-49. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrch_2013_3_9 [in Ukrainian].
13. Otenko, I.P. & Yartym, I.A. (2013). Otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky v protsesakh rozvytku pidpriemstva. *Biznes Inform*, № 11, 255-261. – Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_11_43 [in Ukrainian].
14. Diachenko, O.A. & Artemenko, L.P. (2015). Economic security innovative oriented enterprises in conditions of uncertainty. *Ekonomichni visnyk NTUU "KPI"*, №12, 173-180. Retrieved from <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/13940> [in Ukrainian].
15. Koknaieva, M.O. (2012). Evaluation of financial and economic security of trade enterprises. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky: vydannia Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, Tom11 (№3), 347-357 [in Ukrainian].
16. Frolova, L.V. & Rozhenko, O.V. (2016). Methodical approaches of evaluation of economic security of enterprise. *Aktualni problemy ekonomiky*, № 3, 199-209. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2016_3_26 [in Ukrainian].

17. Pylypenko, N.M. (2016). Economic security of a factor of stable development of enterprise. "Profesiyni menedzhment v suchasnykh umovakh rozvytku rynku": Materialy dopovidei V naukovopraktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (1 lystopada 2016 r.), Kharkiv, 95-96. Retrieved from <http://adm.nuph.edu.ua/wpadm.nuph.edu.ua/wpcontent/uploads/2012/11/MaketKonfer-2016-posled.pdf> [in Ukrainian].
18. Vasylytsiv, T.H. (2008). Economic security of entrepreneurship in Ukraine: strategy and mechanism of strengthening. Lviv: Aral [in Ukrainian].
19. Kozachenko, H.V. & Ponomarova, V.P. & Liashenko, O.M. (2003) Economic security of enterprise: meaning and mechanism of provision. Kyiv.: Libra. [in Ukrainian].
20. Arefieva, O.V. & Kuzenko, T.B. (2004). Planning of economic security of enterprise. Kyiv.: Vydvo Yevropeiskoho universytetu [in Ukrainian].
21. Kryvoviaziuk, I.V. (2013). Innovative approach of evaluation of secure functioning of industrial enterprises. Aktualni problemy ekonomiky, № 3, 83-95. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ape_2013_3_10.pdf [in Ukrainian].
22. Shank, Dzh. & Govindaradzhan, V. (1999) Strategic Cost Management: The New Tool for Competitive Advantage. Spb.: Biznes Mikro [in Russian].
23. Porter, Michael E., & Victor A. Millar. (1985). How Information Gives You Competitive Advantage. Harvard Business Review 63, no. 4 (July-August 1985): 149-160 [in English].

Посилання на статтю:

Квач І. Я. Організаційні аспекти здійснення оцінки економічної безпеки підприємств/ І. Я. Квач // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2018. – № 3 (37). – С. 44-54. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/files/archive/2018/No3/44.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.1326491.

Reference a Journal Article:

Kvach I. Ya. Organizational aspects of implementation evaluation of enterprise economic security / I. Y. Kvach // Economics: time realities. Scientific journal. – 2018. – № 3 (37). – С. 44-54. – Retrieved from <https://economics.opu.ua/files/archive/2018/No3/44.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.1326491.

